

Semestrální práce

USK_01 Úvod do uměnovědných studií

Jméno studenta / UČO

Květa Zajícová/415954

Pojem k rozpracování: proměna vkusu

Téma: Proměna vkusu v odívání napříč staletími

Budeme-li chtít definovat pojem „vkus“, můžeme říct, že je to představa o ideálu krásy, harmonie, dokonalosti a módnosti. Vkus je ryze subjektivní záležitostí, není logický, poznávací soud je založen pouze na našem estetickém cítění. Liší se u různých lidí, společenství i národů. Rovněž se neustále vyvíjí a mění v průběhu dějin. Pojem vkus se objevuje až s moderním uměním a v současné době je rovněž spojován s módním průmyslem. Pokusím se zde na třech vybraných historických epochách porovnat „proměnu vkusu“ na oděvech lidí v těchto dobách žijících. Některé módní doplňky vznikly už ve starověku nebo středověku. Z nošení některých doplňků se stala tradice, kterou si ani v mnohých případech dnes už neuvědomujeme. Každá doba je charakteristická tím, co si lidé oblékali a právě ve způsobu odívání můžeme najít onen ideál krásy a tedy i proměnu vkusu. Každé vybrané období není sledováno příliš podrobně, je v něm zachyceno ale to, co bylo pro něj typické, protože právě na tomto lze vysledovat, jak se měnil onen ideál krásy a tudíž, jak se proměňoval vkus.

Starověk

„Jak je pošetilý člověk kupující koně, který si neprohlédne zvíře, nýbrž hledí na jeho sedlo a uzdu, tak zcela pošetilý je ten, kdo posuzuje člověka buď podle šatu, nebo podle postavení, které nás zahaluje jako šat.“ Úvodní citát Seneky nás utvrzuje v tom, že už ve starověku byl člověk posuzován podle toho, co měl na sobě. Šat tedy už nepaměti prozrazoval postavení jednotlivců. Charakterizovat starověký šat a především materiály, ze kterých byl tvořen, je ale velmi složité. Hmotné doklady materiálů prakticky neexistují a čerpat tedy můžeme pouze z dochovaného výtvarného umění. Charakteristický pro toto období je oděv nestřížený, někdy dokonce ani nesešíváný, kladený a aranžovaný. Šaty pro muže ani ženy nebyly nijak rozdílné. Obecně vzato byl ženský oděv vždy delší a bohatší, u mužů byl dlouhý oděv odznakem vyššího společenského stavu. Zajímavostí je, že drahé oděvy nosily jak ženy počestné, tak hétery. Počestné ženy sledovaly oblečení héter, které se vždy odívaly s dráždívou výstředností, do látek pestřejších barev, ale také zřejmě s větší výstředností. Větší míra odhalení (zcela odhalené poprsí) – např. u Krétských žen nebo průsvitné oděvy Egyptek, nebyly projevy laciné vyzývavosti a potřeby zdůrazňovat sexualitu. Samotné lidské tělo bylo považováno za krásné a zasloužilo si péči. Proto nebylo proti dobrým mravům je vystavovat na obdiv. Přirozené proporce lidského těla byly v antice hodnotou, kterou ctil i tehdejší oděv. V této době nenajdeme žádné prvky deformující lidskou postavu.

Středověk

„Když byl svět ještě o polovinu tisíciletí mladší, měly všechny události v lidském životě mnohem ostřejší kontury, než dnes. Každá událost, každý čin se projevoval charakteristickým a výrazným způsobem, byl zaměřen na vznešenost přísného, pevně daného životního stylu. Každý společenský stav, každý náboženský řád, každé řemeslo a povolání se rozpoznalo podle oděvu. Velcí pánové nikdy nevycházelí beze zbraně a bez nádherného a nákladného šlechtického šatu, budili úctu i závist. Zamilovaný muž nosil znaky své dámy, člen bratrstva jeho emblém, družina barvy i erb svého pána.“ Citace Johana Huizinga vystihuje středověké odívání několika větami a shrnuje ono „známé“, že oděv prozradí nejen společenské postavení člověka (známé už ve starověku), ale ještě mnohem více. Pro středověk jsou typické už oděvy šité. Os širokých mužských oděvů, které mají nejdříve pouze rukávy s úzkými manžetami, se přechází k tunikám. Dobře známé z knižních maleb jsou oděvy panovníků nebo vysokých církevních hodnostářů, které tvoří alba, tunika a dalmatika. Oděv doplňují zlaté sandále antického typu nebo uzavřené boty. Ženský oděv je jednoduchý a většinou jej tvoří dlouhá tunika, která je překryta stejně dlouhým pláštěm a hlavu kryje rozměrná rouška. O úplném přetrhání pouta s antickým oděvem můžeme hovořit cca od 14. století. Nové prvky v odívání přicházejí především z Francie. Zde už můžeme mluvit o módních prvcích a detailech, jako jsou například zobákové boty či vlečka. Ženy i muži se předhánějí ve výstřednostech. Oděvy jsou většinou těsně tvarované na tělo. Ve středověku rovněž přichází nejrůznější doplňky jako jsou například knoflíky, praktickým i ozdobným doplňkem je pás, na který se věší vše potřebné – tobočky, měšce, nožíky apod. Dalším doplňkem vynikající náročnou řemeslnou prací jsou váčky, oblíbenými se stávají, především pro svůj zvuk, rolničky. Ženy svůj oděv doplňují ozdobnými kapesníčky, rukavicemi, do mužské módy pak vstupuje pozvolna hůl. Atraktivním módním doplňkem jsou brýle. Součástí mužské, ale především ženské oděvní kultury je líčení a rovněž šperky.

Baroko a rokoko

Baroko a rokoko – období sedmnáctého a osmnáctého století – doba vlády „čtyř Ludvíků“ ve Francii a také doba, kdy se Francie připravuje na absolutní módní diktát nad Evropou a kdy pojem „*a la mode*“ jednoznačně znamená „být dobře oblečen tzn. po francouzsku“. Barokní oděv je zbaven výztuží a vycpávek, upouští se od upjatého stylu, odkládají se tuhé límce a korbáky, které měly vylepšit postavu. Mužský oděv sice nedoznal viditelných změn, jeho součástí jsou i nadále košile, kabátec, plášť, kalhoty, punčochy a klobouk. Košile je ale doplněna límcem, který je položený na ramena a je doplněný krajkou. Límeček ještě obohacuje jedna novinka – a sice stužka, kterou se límeček vepředu zavazuje. Ženská móda upouští od vypasovaného živůtku, který se zcela uvolňuje a od vyztužené sukně. Ta zůstává rozšířená s volnými záhyby. Není podepřená obručemi a vycpávkami, ale spodničkami. Ve Španělsku prý ženy nosily osm až dvanáct spodniček. V ostatních částech ale většinou nosily čtyři nebo tři. Spodničky měly své pojmenování, první – „skromná“, druhá „šibalka“ a ta úplně spodní byla „tajná“. Kvůli ochraně pleti se začínají nosit masky. Jediná přijatelná barva pleti je totiž bílá. Samostatnou kapitolou a pro toto období i charakteristickou je doba vlády „Krále Slunce“ – Ludvíka XIV. Nová součást pevně tvarovaného oděvu „přesně na tělo“ je kabátec s prodlouženými šosy. Současně s ním vzniká jako nová součást oblečení – vesta. Ve výstřihu

kabátce se uplatňuje kravata. Postupně mizí široké kalhoty, nahrazují je kalhoty úzké, sahající těsně pod koleno – v Čechách zvané poctivice. Důležitou roli hrají rovněž punčochy, které už nejsou tak barevné jako v 16. století. Většinou opakují barvu kabátce a kalhot v jiném odstínu. Změnu doznají i boty. Vysoké holínky mizí a nahrazují je střevíce se skosenou špičkou s podpatkem, sahající ke kotníku. Často jsou zdobené stuhami, pro zvlášť slavnostní příležitosti není výjimkou spona nebo šperk. Se vznikem přiléhavého kabátce, přichází do módy alonžová paruka. S parukou přichází další typická součást oděvu pro toto období, což je třírohý klobouk. V polovině 17. století vzniká jedna z prvních mužských forem domácího oblečení. Tvoří jej noční čepička, župan a pantofle. Kouzlo domácího oděvu začínají objevovat i ženy. První negližé je doplnění slavnostního šatu malou zástěrkou. Dobové módní proměny se ovšem nepromítají stejně u všech vrstev. Venkované nosí i nadále široké kalhoty a otevřený kabát s prodlouženými šosy. Ani ženy nijak zvlášť svůj oděv neupravují podle panující módní siluety. V tomto období rovněž začínají vycházet i první módní časopisy - v letech 1668 – 1670 vychází ve Francii *Courier des Modes*, v Německu *Journal des Luxus und der Moden* (1786 – 1828) a v Londýně *Gallery of Fashion* (1794 – 1804).

Rokoko přineslo v oblasti módy další celkové uvolnění. Zvýrazňuje se rozdíl mezi jednotlivými druhy oblečení pro různé příležitosti – šaty pro malé společnosti, šaty pro lov, šaty na tanec apod. Mužský oděv obsahuje kabátec, vestu, vázanku, třírohý klobouk a kalhoty. Ženskému oděvu přineslo rokoko „nedbalky“ v podobě širokého řasnatého pláště, ale hlavně krinolínu – rozměrnou sukni, vyztuženou dřevěnými nebo železnými obručemi nebo složitými konstrukcemi. Součástí ženského oděvu jsou nejrůznější doplňky – vějíř, rukavice, rukávnik. Novým módním doplňkem je pompadúrka, váček na milodary a drobnosti. Doba rokoka stírá rozdíly mezi věkovými hranicemi. Všichni mladí i staří se oblékají do oděvů pastelových barev, vlasy kryjí bílou parukou, ženy se silně líčí, takže mladé i staré dámy vypadají na první pohled stejně.

Silnou motivací při vzniku a vývoji oděvu byla touha po zkrášlení. Šat měl už ve starověku funkci symbolu, což se ostatně opakuje i ve středověku a novověku. Oděv vyjevoval nejen společenské postavení, byl také hmotným statkem. Starověk kladl důraz na lidské tělo – to bylo považováno za krásné, bylo nutné o něj pečovat a nijak jej nedeformovat. Tomu odpovídalo i oblečení a dá-li se to tak říct i tehdejší móda. Středověk vychází ze starověku alespoň v tom smyslu, že tělo není „deformováno“. Starověk už ovšem vstupuje do historie s doplňky, které používáme dodnes – zdobené pásky, opasky, kapesníčky, rukavice, brýle nebo mužská hůl. Opravdovou revoluci a zde už můžeme mluvit o módě, způsobilo sedmnácté století a vláda „čtyř Ludvíků“ ve Francii. Od této doby Francie vládne módě v celé Evropě. Těžko tuto několik století dlouhou tradici něčím narušíme. A těžko také upřeme prvenství Ludvíku XIV., na jehož dvoře se začala nosit kravata, jako doplněk mužského oděvu. Barokní módní výstřelky zanechaly dodnes mnoho doplňků, ze kterých se stala tradice. Kromě kravaty můžeme ještě jmenovat nošení rozměrných alonžových paruk, které jsou dodnes v některých zemích součástí soudcovské uniformy. Jednotlivá historická období mají typické oděvy. Podle oděvů můžeme poznat, o kterém historickém období je řeč. Oděvy se měnily nejen v souvislosti s činností člověka a jeho postavením, ale také podle daného ideálu krásy. A s ideálem krásy se napříč staletími a generacemi proměňoval i vkus.

Použitá literatura:

Kybalová, Ludmila (2009). *Dějiny odívání Starověk*, Praha, nakladatelství Lidové noviny

Kybalová, Ludmila (2001). *Dějiny odívání Středověk*, Praha, nakladatelství Lidové noviny

Kybalová, Ludmila (1996), *Dějiny odívání Barok a rokoko*, Praha, nakladatelství Lidové noviny

<http://www.wikipedia.org/>